

TÜRKÜ VE MÂNİLERDE HALI VE DÜZ DOKUMA YAYGILAR

BEKİR DENİZ*

Halı ve düz dokuma yaygılarla ilgili çok sayıda türkü,mâni ve şiir mevcuttur. Bunlardan büyük bir bölümü yayınlanmış, şarkı veya türkü haline getirilmiştir.¹

"Meşeli dağlar meşeli,
İçinde halı döşeli"

"Evlerinde halı var,
Dudağında balı var²"

Anadolu'da her köy,kasaba ve şehir bir halı dokuma merkezidir. Her birinin kendine özgü renk, desen ve dokuma anlayışı vardır. Dolayısıyla yörelere göre değişen dokuma bilgisi ve geleneği mevcuttur. Dokuyucu bir yandan dokumasını yaparken bir yandan da duygu ve düşüncelerini ortaya koyar; türkü çıkarır (söyler), mâni yakar (mâni söyler)... Hattâ, halı veya düz doku-

* Prof.Dr. Ege Üniversitesi,Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü öğretim üyesi.

¹ Halı ve düz dokuma yaygılarla ilgili yayımlanmış türkü, şarkı, mâni ve şiir ilgili bazı yayınlar için bkz. N.Görgünay,"Bardız Kilimleri",*II.Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, cilt V, Maddi Kültür, Ankara 1983, s.91; *Aksaray Bayram Gazetesi*, Yıl 1, sayı 11, 23-26 Haziran 1991, s.7; Numan Kartal, "Kocacık ve Kocacık Türklerinin Etnografyası", *II.Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, cilt V, Maddi Kültür, Ankara 1983, s.125-138; İsmail Ergi., "Anadolu Kilimleri", *Kültür ve Sanat*, Halk Kültürü Özel Sayısı,Türkiye İş Bankası Yayını, sayı 11, Eylül 1991, s.49; Hidayet Gürakan,"Simav'da Halı Mânileri", *Milli Kültür*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, sayı 59, Aralık 1987, s.81; Mütgan Cumbur, Halı Dokuya Dokuya, Şiir Okuya Okuya", *Arış, Halı, Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını, Yıl I, sayı 3, Aralık-1997, s.112-113; Bedri Rahmi Eyüboğlu,"Kağıtsız-Kalemsiz", *Arış, Halı, Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını, Yıl I, sayı 3, Aralık 1997, s.114; Yetik Ozan, "Kilim", *Arış, Halı, Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını, Yıl I, sayı 2, Ağustos 1997 ,s.92.

² T.R.T. den.

ma yaygı için atasözü ve deyim kullanır.³ Biz de çalışmamızda, bugüne kadar derlediğimiz ama yayımlamadığımız ağıt, türkü ve mânileri bir araya toplayıp, yayın haline getirdik.⁴

GELİN TÜRKÜSÜ

"Çattılar kazan taşını
Kurdular düğün aşını,
Çağırın gelsin gardaşını
Gelinim kınan kutlu olsun
Kadınım dilin tatlı olsun.

Atımın goynu düğün
Goydu yüreğime bağün (?)
Gelinim kınan kutlu olsun,
Kadınım kınan kutlu olsun.

Merdivenden iner atım,
Giderim evden öte.
Tuz (duz) daşını dussuz goyman,
Gız anayı gızsız goyman
Gadınım dilin datlı olsun,
Yavrum dilin datlı olsun.

Atımın goynu saçak,
Ayrılık günleri gerçek,
Goydu goynuma bıçak
Gelinim kınan kutlu olsun
Kadınım kınan kutlu olsun.

³ Anadolu halı ve düz dokuma yaygılarıyla ilgili, yörelere göre değişen, atasözü ve deyimlerle ilgili bir çalışmamız yayına hazırlanmaktadır.

⁴ Orta Anadolu Bölgesi'nde halı ve düz dokuma yaygılarla ilgili olarak 1977 yılından bu yana araştırma yapıyoruz. Araştırmalarımızda dokuyucunun kendisiyle bizzat konuşarak, yaptığı dokumanın teknik özelliklerinden, motif anlamına kadar her konuyu öğrenmeye ve hiç bir değişiklik yapmadan, motiflere hiç bir isim uydurmadan ve yorum yapmadan vermeye çalışıyoruz. Bu arada dokuyucuyla yaptığımız konuşmalar sırasında kullandığı deyim, atasözü, halk hekimliği, türkü, mâni gibi halk kültürüyle ilgili konularda da bilgi derlemeye çalışıyoruz.

Batı Anadolu Bölgesi'ndeki çalışmalarımıza 1982 yılında başladık. 1983-85 yıllarında Prof. Dr. Fikret Türkmen başkanlığında hazırlanan Ege Bölgesi Yazılı ve Sözlü Kültür Ürünleri konulu projede biz de görev aldık. Daha sonrasında çalışmalarımızı devam ettirdik.

Bu çalışmamızı Batı ve Orta Anadolu Bölgesi'nde yaptığımız araştırmalardaki türkü ve mâni derlemelerine ayırdık. Bir başka makalemizde de diğer bölgelerdeki çalışmalarımızı ele almak istiyoruz.

Sarı zıbın giyinip gelir,
Niye beni soyup gelir,
Kız anam da deyip gelir,
Yarenim kınan kutlu olsun
Kadınım dilin tatlı olsun.

Halı önüne oturmuşlar,
Sana neler getirmişler;
Giyecek gumaş getirmişler
Yarenim kınan kutlu olsun
Kayınım dilin tatlı olsun".⁵

TÜRKÜ

"Misafir gelecek diye yaparlar baklavayı,asarlar dala,
Şimdi konuşan arkadaşlar,Tatlıçeşmeli Hasan Pala."⁶

Tüfeği alıp guşu (kuşu) vurma,
Sanki havadaki turna,
Şu Kula'nın güzelleri,
Şu Kula'nın güzelleri.

Kolunda altın bilezik,
Çok sallama bağrım ezik.
Hepsi birbirinden nazik,
Handiye'nin güzelleri.

Elma gibi kokuyorlar,
Sarılıp yatma bulmuyorlar.
Dört gavuna satıyorlar
İbramânın güzelleri.

Bak ne diyorlar,ne idiyorlar
Havaliye tapıyorlar,
Rakıya suyu katıyorlar
Enceklerin güzelleri.

⁵ Selendi (Manisa)-Eskin Köyü'nden, Hatice Döven'den (60 yaşında,okuma yazması yok) 16. 03. 1986 günü derlenmiştir.

⁶ Kula (Manisa)-Tatlıçeşme Köyü'nden Hasan Gökbulut'tan 18,03.1985 günü derlenmiştir. Hasan Pala mahlasını kullanan Hasan Gökbulut, köyünü ve çevre köyleri tanıtıyor, bazen de yeriyor. Şiirde adı geçen Handiye, Encekler,Malaklar, Burgaz, Orta Köy ve Holid es köy isimleridir.

İnce halı dokuyorlar
 Bilme eller bakıyorlar
 Yeşil büber satıyorlar
 Galıg almanun güzelleri

Giyinirler allı pullu,
 Gargılığdan içer suyu
 On para etmez deve suyu
 Malakların güzelleri

Dağ badan geçiyorlar
 Soğuk suyu içiyorlar
 Birbirinden aş seziyorlar
 Şu Burgaz'ın güzelleri

Lastik pabuç giyiyorlar
 Yüz keçiyi güdüyorlar
 Dam ardına sıcıyorlar
 Orta Köy'ün güzelleri

Dağda yayıyor mandası
 Bir elinde sefer taşı,
 Eve geç döner gocası
 Holides'in güzelleri".

TÜRKÜ⁷

"Ah dede ah dede,
 Geldi kapıyı tık dedi.
 İçerden bir kız çıkdı
 Evde kimse yok dedi.

Evde kimse yok ise,
 Bu da dedenin hak ise
 Aşka gir kadın kız

⁷ Soma (Manisa)-Çavdır Köyü'nden Hanife Özdemir'den 01.02.1985 günü derlenmiştir. Sayın Özdemir'in anlatımına göre, "Evvel zamanda birisi varmış. Padişahın da bir kızı varmış. Kız hiç kimseye görünmüyor ve görüşmüyormuş. Hiç dünya yüzüne çıkmıyormuş. Oğlan kızı görebilmek için derviş kılığına girmiş ve kızın kapısını çalmış. İkiisi arasında geçen bu konuşma ardından dede kızın gönlünü almış (çalmış). Görüşmüşler, sevişmişler, dede kızı almış gitmiş. Annesi geldiğinde kızım bulamayınca üzülüp, ağlamış".

Var git dedem işine
 Düşme benim peşime
 Bey babam duyar ise,
 Düşer senin peşine

Karlı dağdan aştım geldim
 Beybabana danıştım geldim
 Aşka gir kadın kız...

Benim adım Havva,
 Bir bakışım binbeşyüz altın
 Sen bir derviş ben bir kadın,
 Var git dedem işine

Benim adım Sali (Salih),
Her odalar ipek halı
 Bizde çoktur dünya malı
 Aşka gir kadın kız..

Alim alim aradım,
 Aramadık yer komadım.
 Akşam namaz kılmadım
 Sen nerde kaldın evladım".

TÜRKÜ (ağıt)
 "Süpürgenin telleri
 Süpürüyor yerleri
 Yârimin başka yâri varmış,
 Halimem İskele yar,
 Konuşuyor bana dilleri
 Yaşasın benim yârim sigara içmez
 Ellерinen dalga geçer, benden vazgeçmez

Damdan dama ip gerdik
 Onu da ekle yârim,
 Bu yıl babam vermiyecek
 Halimem iskele yar,
 Seneyi bekle yârim
 Yaşasın benim yarım sigara içmez
 Ellерinen dalga geçer,benden vazgeçmez

Bahçede yeşil soğan
Yolların ikiye bölem,
Halimem iskele yar,
Ayrılığı yok edem.

Enginlere gidelim,
Yokuşlar yordu beni.
Demircinin halıları
Halimem iskele yar,
Hapislere goydu beni.

Yaşasın benim yârim sigara içmez
Ellerinen dalga geçer,benden vazgeçmez".⁸

TÜRKÜ

"Yeni mahallenin nazlı gelini,
Bal bürümüş dudağını,dilini.
Derdine düşeli bükdün belimi,
Senin bellerin de bükülür gelin.

Senin halıyın modeli neden?
Gurtarmadı felek gamdan, kederden.
Bir netice almadın mı pederden?
Bu kışta mı tek yatıyon güzelim.

Desenlerin Arısama modeli,
Geçti zor günlerim yâr sen gideli,
Kelek kökenleri vermez bedeni,
Emeklerin boşa gider güzelim".⁹

⁸ Selendi (Manisa)-Eskin Köyü'nden,Hatice Döven'den (60 yaşında,okuma yazması yok) 16.03.1986 günü derlenmiştir.

⁹ Karapınar (Konya)-Arısama Köyü'nden Mehmet Gökcan'dan (25 yaşlarında, okuma yazması var), 10.09.1987 günü derlenmiştir. Sayın Gökcan sonda iki beyit daha bulunduğunu ancak hatırlayamadığını söylemiştir.

MÂNİ

"Yedi giyim çorap ördüm,
Yedi gaynım giysin diye.
Sandık açtım, poşu seçdim,
Celal güveyi girsin diye.

Evleri çukur mu ola?
Culfalık dokur mu ola?
Yarım düğün ediyö,
Beni de okur mu ola? ".¹⁰

MÂNİ

"Atının halısı,seher halısı,
Al gana boyanmış atın yalısı (yelesi),
Kurbanlar oluyum, babamın oğlu,
Sen miydin? eşkiyanın delisi".¹¹

MÂNİ

"Bir çorap örer misin?
Katlayıp,dürer misin ?
Dilerim yârin ölsün,
Sen de benim gibi ol gelin.

Bir çorap öreceğim,
Katlayıp düreceğim,
Üst mahleden yâr sevdim,
Boyunu göreceğim".¹²

¹⁰ Yozgat, emekli öğretmen Yılmaz Göksoy'dan (60 yaşında), 09.10.1986 tarihinde derlenmiştir.

¹¹ Büyük Nefes Köyü (Yozgat), emekli öğretmen Yılmaz Göksoy'dan (60 yaşında), 11.08.1986 günü derlenmiştir.

¹² Yozgat, emekli öğretmen Yılmaz Göksoy'dan (60 yaşında), 08.01.1988 günü derlenmiştir.

MÂNİ

"Evlerinin önü bir kötü yokuş,
Gız gurban olayım bu nasıl bakış?
Halımın üstüne çaldığın nakış,
Gurban olamilmek çalan eline".¹³

MÂNİ

"Pençereden (pencereden) bakıyolar,
Güzel kilim dokuyolar,
Maslak maslak kokuyolar,
Beddellerin kızları".¹⁴

MÂNİ

"**Halı dokuruz halı,**
Halı Demirci malı.
Halı dokuyan kızlar
Arıyor,fiyakalı.

Halı dokuruz halı,
Halı Demirci malı.
İki daşın arası
Kama,bıçak yarası.

Yolda buldum on guruş,
On guruşu kim bulmuş?
Yedi gavur halısı,
Bizi aramış bulmuş".¹⁵

MÂNİ

"Evimizin arkası
Dokuma Fabrikası,
Sevdiğimin arabası
Murat 124 markası.

¹³ Köçekönü Köyü'nden (Yozgat) Cemal Muğla'dan (40 yaşında,okuma yazması var), 11.08.1986 günü derlenmiştir.

¹⁴ Selendi (Manisa)-Pınar Köyü'nden Hasan Dilek'den (35 yaşında, okuma yazması var), 23.03.1986 günü derlenmiştir. "Beddeller " bir ailenin lākābı.

¹⁵ Selendi (Manisa)-Satılmış Köyü'nden Dudu Yılmaz'dan (55 yaşında, okuma yazması yok),29-30. 03.1986 günü derlenmiştir. Demirci, Manisa'ya bağlı bir ilçenin adıdır ve halılarıyla ünlüdür.

Mekteplerde okuma
Tezgâhlarda dokuma,
 Şu Gördesin kızları
 Yarım kilo lokuma".¹⁶

MÂNİ
"Pazardan aldım halı,
 Sevdiğim hurma dalı.
 Gören Maşallah desin,
 Kimin var böyle yâri".¹⁷

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ:

Orta Anadolu Bölgesi'nde özellikle Konya, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir, Kayseri, Yozgat ve Çorum eskiden beri dokuma merkezidir. Herbirinin renk, desen ve kompozisyon anlayışı vardır.

Selçuklular döneminden bu yana Lâdik (bugün eski Lâdik halıcılığı kaybolursa bile), Anadolu ve dünya müzelerinde bulunan seccâdeleriyle tanınır. Ereğli yöresinde yaşayan Begdik (Bekdik) yörüklerinin düz dokuma yaygınlığı, özellikle kilimleri, Hotamış (Karapınar) yaylalarında yaşayan Hotamış yörükleri'nin, Salur Köyü'ndeki (Karapınar) Salur Türkmenleri'nin dokumaları, Karacadağ köyleri, Arısama, Gaziemir, (Karapınar), Keçimuhsine (Keçimusta), Sille, Kavak, Cihanbeyli, Obruk yöresinde yapılan dokumalar yöresinin dokuma zenginliği ve çeşitliliğini ortaya koyar.¹⁸

Aksaray civarında özellikle Çardak (Atınkaya), Taşpınar, Tokarız, Kutluköy (Yörük Köyü), Yeşilova (Acem), Sultanhanı, Amarat (Yenikent), Ortaköy birer dokuma merkezleridir. Özellikle Hasandağı çevresinde bulunan köylerde hâlâ yaylacılık geleneği devam etmekte ve buna bağlı olarak dokuma geleneği de sürdürülmektedir.¹⁹

¹⁶ Kula (Manisa)-Hacı Tufan Köyü'nden Fatma Aytan'dan 16.03.1985 günü derlenmiştir.

¹⁷ Bozdoğan-Aydın, 10.05.1998 günü Sabri Sürgevil'den derlenmiştir

¹⁸ F.Bodur, "Karapınar Halıcılığı", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Türk Halıları Özel Sayısı, sayı 32, Ekim 1984, s. 73-81; B.Deniz, "Lâdik Halıları", *Bilim Birlik Başarı*, Yıl 12, sayı 46. 1986. s.13-18; B.Deniz, "Arısama Halıları", *Lâle*, sayı V, Aralık 1987, s. 9-15; R.Karahan, "Konya Ereğli Yöresinde Begdik Adıyla Bilinen Bir Grup Türk Kilimi", *Türk Soyut Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, 27-31 Mayıs 1996. Kayseri, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını, Ankara 1998, s. 161-173.

¹⁹ Taşpınar halıları için bkz. B.Deniz, "Taşpınar Halıları", *Sanat Dünyamız*, Yıl 9, sayı 25, 1982. s.18- 22; B.Deniz, "Aksaray Müzesi Halıları", *III. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri*, 23-25 Kasım 1983, İzmir 1984, s.93-127; B.Deniz, "Taşpınar Halılarında Desen", *I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri*, 18-21 Kasım 1981, İzmir 1984, s.112 - 119.

Niğde ve çevresi çok zengin bir dokuma geleneğine sahiptir. Bor, Melendiz, Bekdik Köyleri (Bor), Çamardı ve Maden öteden beri dokumalarıyla tanınır.²⁰ Bekdik kilimleri yörede çok ünlüdür. Özellikle Çukurköy dokumalarıyla tanınır. Bor ve Melendiz halıları Taşpınar (Aksaray) halılarına benzer. Çamardı ve Maden yöre halı ve düz dokuma yaygılarının karekterini ortaya koyan iki önemli merkezdir.

Nevşehir civarında özellikle Avanos, Ürgüp ve Aksaray sınırında bulunan köyler dokuma merkezidir. Günümüzde, belki de turistik yönleriyle ün kazandığı için dokuma geleneği terkedilmiştir. Fakat, yine de Avanos ve Ürgüp çevresinde yapılan dokumalar eski dokuma anlayışını devam ettirmektedir.

Kırşehir çevresinde özellikle Kaman yöresi dokumalarıyla ünlüdür. Anadolu ve dünya müzelerinde Gördes, Lâdik ve Kırşehir halısından bol başka bir şey yoktur. Bugün önemini yitiren Kırşehir halılarının örnekleri merkeze bağlı Özbağ köyleri (Erevik, Kızılcaköy, Örcün, Helvacılar) ile, Karacaören, Dolakçı ve Kümbet civarında dokunmaya devam etmektedir.²¹

Kayseri ve yöresi Selçuklulardan beri devam edegelen bir dokuma kültürüne sahiptir. Kayseri merkezde son yıllarda gelişen elyaf halıcılığı, ipek halıların desenlerini taklit eden bir dokumadır. Hereke halılarının desenlerini taklit eden bu örneklerin dışında, çözgüsü ve atkısı pamuktan yapılan secâde tipi örnekler de Lâdik halılarının desenlerini taklit etmektedir. Öteyandan, Bünyan, Sarız, Tomarza, Yahyalı, İncesu, Develi, Gömürgen birer dokuma merkezidir. Özellikle Sarız ve Gömürgen kilimleriyle ünlüdür. Diğerleri daha çok halılarıyla tanınır. Ancak, her birinin kendine özgü dokuma geleneği vardır.

Yozgat ve çevresi eski bir dokuma geleneğine sahiptir. Ancak, günümüze kadar, belki de kendi iç pazarında tüketildiğinden, pek tanınmamıştır. Halıların özellikleri hakkında çok az bilgimiz bulunmaktadır. Ancak, Yozgat ve çevresi, özellikle Çekerek, Boğazlıyan, Yerköy, Şefaati, Akdağmadeni düz dokuma yaygılar bakımından çok zengindir. Yakın çevredeki Sivas, Kayseri, Çorum ve Kırşehir kadar zengin bir dokuma kültürüne sahiptir.²²

²⁰ Bor civarında yaşayan Bekdik kilimleriyle ilgili hazırlanmış bir tez mevcuttur. Bkz. N. Say, *Niğde, Bor İlçesi Bekdik Kilimleri*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim-İş Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1999.

²¹ Kırşehir ve Mucur halıları için bkz. B. Deniz, "Kırşehir Halıları", *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi*, III, İzmir 1984, s.25-81; B. Deniz, "Kırşehir Halıları", *Bilim Birlik Başarı*, Yıl 12, sayı 47, 1986, s.18- 24; B. Deniz, "Mucur Halıları", *Bilim Birlik Başarı*, Yıl 12, sayı 48, 1987, s.20-24.

²² Yozgat kilimleri hk. bkz. B. Deniz, "Yöre Özellikleriyle Yozgat Kilimleri", *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi*, cilt V, İzmir 1990, s.45-85.

Çorum öteden beri düz dokuma yaygılarıyla ünlü bir dokuma merkezidir. Özellikle Sungurlu ve Alacahöyük çevresinin kilimleri yörenin en görkemli dokumalarıdır. Günümüzde de dokunmaya devam etmektedir.²³

Batı Anadolu Bölgesi'nde Afyon, Uşak, mânisa, İzmir, Aydın ve Denizli çevresi eskiden beri dokumalarıyla ünlüdür. Afyon civarında Bayat, Sandıklı, Emirdağ, Şuhut Türkmenlerin yaşadığı bölgelerdir. Bugün halı ve düz dokuma yaygı deposu durumundaki bu bölgelerde halen dokumacılık geleneği devam etmektedir.²⁴

Uşak yöresi eskiden beri dokumalarıyla tanınır. Özellikle XVIII-XIX.yy.'da Batı Anadolu Bölgesi'nde ısmarlama halı dokutturan İngilizlerin yöre halılarını bozmasından sonra Uşak halıcılık geleneğini yitirmeye başlamış, Birinci Dünya Savaşından sonra bu özelliğini tamamen kaybetmiştir. Bugün Eşme ve Selçuk yöresi dokumalarıyla ünlüdür. Ancak, Uşak denildiğinde daha çok makina dokumacılığı akla gelmektedir.²⁵

mânisa çevresinde özellikle Gördes, Kula, Yuntdağ, Demirci yöresi halı ve düz dokuma yaygılarıyla ünlüdür.²⁶ XVIII-XIX.yy.da özellikle Gördes, Kula ve Demirci yöresinde İngilizlerin halı dokutturması, Uşak'ta olduğu gibi, yöre halıcılığını da bozmuş, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'nın hüküm sürdüğü yıllarda yöre halıcılığı eski özelliklerini tamamen yitirmiş, İngilizlerin Anadolu'yu terkettiği 1934 yıllarına kadar, halkın deyimiyle, "harcıalem" halıcılık yapılmıştır. Günümüzde İngiliz halıcılığının yaptığı yıkımlar silinmeye çalışılmaktadır. Özellikle aşağıdaki iki mânideki sözler, yöre halıcılığının nasıl geliştiğini ve ne hale geldiğini çok iyi anlatmaktadır:

"Yolda buldum on guruş,
On guruşu kim bulmuş ?
**Yedi gavur halısı,
Bizi aramış bulmuş"**

**"Evimizin arkası
Dokuma Fabrikası,
Sevdiğimin arabası
Murat 124 markası"**

23 Çorum Yöresi dokumalarıyla ilgili bir çalışmamızı yayına hazırlamış durumdayız.

24 Emirdağ yöresi dokumalarıyla ilgili bir tez hazırlanmıştır. Bkz. H. Ürer, *Emirdağ (Afyon) Gördes Halıları*, E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1997.

25 Eşme kilimleri hk. Bkz. N.Görgünay Kırcıoğlu, *Eşme Kilimleri*, Ankara 1994.

26 B. Deniz, "Kula Halıları", *Bilim Birlik Başarı*, Yıl 11, sayı 43 (tarihsiz), s.13-19; B. Deniz, "Gördes Halıları", *Bilim Birlik Başarı*, Sayı 45, 1986, s.13-19; B. Deniz, "Yuntdağ Yöresi Düz Dokuma Yaygıları", *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1992'den ayrı basım, s.69-84; B. Deniz, "Yöre Özellikleriyle Yuntdağ Halıları", *9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi Bildirileri*, cilt II, Ankara 1995'den ayrı basım, s.33-46.

İzmir civarında özellikle Yuntdağ ve Kozak (Bergama) halılarıyla ünlüdür.²⁷ İngilizlerin halı dokutturduğu yıllarda, belki de halkın büyük bir bölünün göçebe yaşaması nedeniyle, Gördes ve Kula kadar etkilenmemiştir. Ancak XIX-XX.yy.'da Bergama merkezde,halı atölyelerinin açılması ve halıcılığın bozulmaya başladığının farkedilmesi halkın büyük tepkisini çekmiş, halk arasında fabrikaya karşı olayların çıkmasına sebep olmuştur²⁸.

Batı Anadolu Bölgesi'nde dokumacılığın gerilemesinin en çok zarar gördüğü merkezlerin başında Denizli ve Aydın gelir: Denizli merkez,Tavas, Çal ve Güney civarında yapılan dokumacılık İzmir-Aydın ve İzmir-Uşak demir yolunun açılması, İngilizlerin, o zamana kadar el değmemiş bu yörelere girmesi halı dokutturmasını kolaylaştırmış ve yöre dokumacılığının kısa sürede bozulmasını sağlamıştır. Günümüzde Tavas,Çal ve Güney civarında yine dokumacılık yapılmaktadır. Ancak, o günlerde öğrenilen kötü dokuma bilgileri de devam etmektedir.

Bugün Aydın civarında dokuma yok denilecek kadar azdır. Sadece merkeze bağlı bazı köylerle, göçebelik geleneğinin yaşandığı yüksek kesimlerde dokuma yapılmaktadır. Bulunan eski dokumaların ve bugün yapılan dokumaların birleştirilmesiyle ancak sonuca gidilebilmektedir. Bu da yörede köklü bir dokumacılığın bulunduğunu göstermektedir.²⁹

Sonuç olarak, Anadolu'da halkın kısaca dokuma diye tanımladığı halı ve düz dokuma yaygılar hem Anadolu kimliğini hem de kültür zenginliğini ortaya koymaktadır: Dokuma yapan kişi sadece halı ya da düz dokuma yaygıyı dokumakla kalmıyor, kendi dünyasında, dokuma ve dokumacılık geleneğini diğer kültürleriyle de birleştiriyor. Ona'da türkü, mâni yakıyor. Sevincini, neşesini, üzüntüsünü, başından geçen olayları dokumasıyla birlikte yaşıyor. Çektiği güçlükleri anlatıyor:

"Halı dokuruz halı,
Halı Demirci Malı.
İki daşın arası
Kama, bıçak yarası".

²⁷ B. Deniz, "Kozak (Bergama) Yöresi Halıları", *Arış*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Yıl 1, sayı 2, Ağustos 1997, s. 18-37.

²⁸ Bergamada meydana gelen olaylar hk.bkz. O, Bayatlı, *Bergama'da Yakın Tarih Olayları*, XVIII-XIX. yy, İzmir 1957.

²⁹ Aydın yöresi dokumalarıyla ilgili bir çalışmamız yayına hazırlanmış durumdadır.